

SPOLEČNÁ CESTA K OŽIVENÍ CÍRKVE VII.

JAK JE TO S FINANCOVÁNÍM CÍRKVE

Založení biskupství nebo farnosti bývalo podmíněno finančním zajištěním jich provozu. Například farnost měla mít při zřízení tolik pole, aby se na něm farář užíval (tak zvané farní obročí). Podobně i kostel vlastnil často pole, z jehož výtěžku se opravoval. Když někdo postavil kapli a chtěl ji věnovat církvi, musel k ní darovat kus pole. Kaple měla právní subjektivitu (patřila sama sobě) a jí patřil i pozemek, z jehož výnosu se skládalo na opravy. Pozemek patřil do tak zvaného kmenového jmění a nesměl být zcizen, dokud stála kaple. Časem vznikala tak zvaná záduší. Většinou bezdětní dárce odkázali po své smrti svá pole farnosti s tím, že farář měl povinnost každoročně sloužit za dárce mši svatou, někdy i více mší, dle darovací smlouvy. O každé takové právnické osobě vedl farář samostatné účetnictví (jako nadace). K jejich rušení slučováním docházelo až koncem devadesátých let 20. století z nátlaku Ministerstva kultury.

Některé farnosti neměly svá pole, ale byly zajištěny tak zvanými patronacemi. Majitel panství se smluvně zavázal každoročně dodat na faru určité množství potravin ze svého statku, někdy dřevo na topení, někdy dokonce i pivo. Za to mohl mluvit do toho, kdo bude u něho farářem. Patron měl také povinnost přispívat na opravy kostela.

Od Marie Terezie musela mít každá farnost obecnou školu a vést matriky. Josef II. chtěl „veřejnou správu“ zintenzivnit a rozhodl o založení mnoha farností (700 obyvatel nesmí mít do kostela dál než jednu hodinu pěšky). Nové farnosti neměl z čeho platit, proto zrušil mnoho klášterů, které neměly školy a nemocnice (celkem 783). Jejich majetek svěřil Náboženskému fondu, později Náboženské matici. Ta měla ve vztahu k novým farnostem (a také k některým novým biskupstvím) práva a povinnosti patronů.

U katedrál byla zřízena kapitula kanovníků se souhlasem papeže, ale pro každého kanovníka muselo být zajištění, třeba statek na venkově a dům ve městě. Tento kanovník pak vykonával různé vyšší funkce na biskupství, třeba generální vikář, nebo kancléř apod., ale za tuto práci nebyl placen. Žil z kanovnického příjmu. Často měl přiděleného kněze, vikáře, kterého živil. Ten ho mohl zastupovat při každodenních společných modlitbách v katedrále a vykonávat povinnosti nižších úředníků na biskupství.

Někdy se stávali kanovníky – čekateli či nesídelními kanovníky mladí kněží ze šlechtických rodů, jimž kanovnický příjem sloužil jako stipendium ke studiu v zahraničí (dnešní nadační fondy). V některých dobách stoupal počet kanovníků například tím, že bohatý šlechtic se souhlasem krále i papeže daroval kapitule statek jako zajištění dalšího kanovnického místa (třeba pro svého syna, ale místo nesmělo být po jeho smrti zrušeno bez souhlasu papeže). Podobně vznikla i olomoucká univerzita. Biskup zajistil pro univerzitu statky, papež ji zřídil a pozvaní jezuiti ji vedli. Podobné majetkové zajištění měl kněžský seminář, nebo gymnázium.

Zásadní změna financování spojená s nástupem komunismu byla postavena na patronátním právu. Stát zabral veškerý majetek a zavázal se platit mzdy kněží a veškerý provoz církve (i když to dělal tak, že mnohé kostely spadly). Za to si nárokoval rozhodovat o ustanovování kněží. Kdo dostal tzv. státní souhlas pro konkrétní místo, byl placen státem (v občanském průkazu měl razítko ONV).

Bez souhlasu státu nesměl vypomáhat ani svému sousedovi. Jakékoliv kněžské působení bez státního souhlasu bylo trestné (někdy i vězením).

V roce 1990 byl zákonem zrušen státní dozor nad církvemi. Byly vráceny jen nejnútnejší budovy, kněží byli dál placeni státem, ale už ne přes ONV (Okresní národní výbor), ale přes biskupství. Nový zákon o církvích umožnil snadnou registraci mnoha nových církví, které po deseti letech měly získat právo být placeny státem. Stát zvolil pro sebe levnější cestu. Dříve než by musel platit nové náboženské společnosti, rozhodl se vrátit majetek a skončit s financováním.

Církevní restituce přímo souvisejí s ukončením financování církví, i když postupným. Vracené majetky jsou často ve velmi špatném stavu a z prvních výnosů a finanční náhrady se musejí uvádět do takového stavu, aby od chvíle, kdy skončí státní dotace na platy, mohla církev z jejich výnosů financovat svůj provoz. Kritici mluví o zbohatnutí církve, nebo volají po zdanění finanční náhrady. Ta však byla zaúčtovaná celá hned na začátku a současné postupné vyplácení je jen splácením dluhu státu vůči církvím. Církev nezbohatla, jen přibylo starostí a zodpovědnosti. Musíme žít skromně a počítat se štedrostí věřících. Největší ekonomickou zátěží je údržba kostelů, na něž žádáme dotace z různých veřejných i soukromých zdrojů. Ty nejsou nárokové ani u národních kulturních památek. Zvláště městské kostely jsou často magnetem turismu, na němž vydělávají jiní. Kněží jsou nejlevnějšími kastelány památek a věřící největšími sponzory národní kultury. Užitečnost nás však těší.